

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 15^{ΗΣ} ΙΟΥΝΙΟΥ 1972

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΡΗΓ. ΚΑΣΙΜΑΤΗ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΜΕΛΟΥΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ.—«**Συμπληρωματικά σκέψεις επί τοῦ προβλήματος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ περιβάλλοντός του**». Ἀνεκoinώθη ὑπὸ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Γρηγ. Κασιμάτη *.

Πρὸ δεκατριῶν μηνῶν εἶχατε τὴν καλωσύνην νὰ ἀκούσετε ἀπὸ τὸ βῆμα αὐτὸ μίαν μακρὰν ἀνακοίνωσίν μου, ἀναφερομένην εἰς τὸν «ἀνθρωπον καὶ τὸ περιβάλλον του». Μετ' ἐμέ, εἰς ἄλλην συνεδρίαν, οἱ συνάδελφοι κ. κ. Μαρινᾶτος, Μαριολόπουλος καὶ Πανταζῆς προέβησαν, ἀπὸ τῆς ἰδικῆς του καθένας σκοπιᾶς, εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἰδίου θέματος δι' ἀνακοινώσεών των εἰς τὴν Ἀκαδημίαν. Τὸ κείμενον τῆς ἀνακοινώσεώς μου ἐκυκλοφόρησεν εἰς ἀνάτυπον μόλις πρὸ δεκαπενθημέρου.

Ἐθεώρησα σκόπιμον νὰ συμπληρώσω τὰς σκέψεις ποὺ εἶχα τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω πέρυσιν μὲ μερικὰς πληροφορίας καὶ τινὰ συμπεράσματα ἐπ' αὐτῶν, διὰ βραχυτάτων ἄλλωστε, δοθέντος ὅτι σήμερον εἶναι ἡ τελευταία πρὸ τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου καθοριζομένων θερινῶν διακοπῶν, συνεδρία τῆς Ὀλομελείας.

Κατὰ τὸ διαρροῦσαν ἀπὸ πέρυσιν διάστημα ἐδημοσιεύθη τὸ ἐν ἐκ τῶν ὑπομνημάτων τὰ ὁποῖα προανήγγειλα: τὸ συνταχθὲν ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν τοῦ Μ.Ι.Τ. ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Jay Forrester καὶ μὲ κύριον συντάκτην τὸν καθηγητὴν Meadows, μὲ τὸν τίτλον *The Limits to Growth* (ἔκδ. Potomac Associates Book). Ἀναμένεται δὲ ἡ δημοσίευσις καὶ τοῦ ἀναλόγου ἀγγλικοῦ ὑπομνήματος ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν Sir Julian Huxley καὶ Sir Frank Fraser Darling.

* GRÉG. CASSIMATIS, *Considérations complémentaires sur le problème de l'environnement.*

Κατὰ τὴν παρελθούσαν ἐβδομάδα, ἐξ ἄλλου, συνῆλθε μετὰ μακρὰν προπαρασκευὴν περὶ ἧς ὠμίλησα πέρυσιν καὶ ὑπὸ τὴν ὄθησιν ἑνὸς Καναδοῦ πολυεκατομμυριούχου εἰς Στοκχόλμην καὶ συνεχίζεται ἀκόμη διάσκεψις τεχνικῶν καὶ οἰκολόγων κατὰ βάσιν, ἀλλὰ καὶ οἰκονομολόγων τῶν χωρῶν τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν, ὑπὸ τὸ ἔμβλημα «ἡ γῆ εἶναι ἐνιαία» διὰ νὰ ἐξετάσῃ τὰ πρακτικὰ μέτρα προστασίας τῆς φύσεως καὶ ἰδία τῆς ἀποτροπῆς τῆς μόλυνσεως τῆς ἀτμοσφαιρας καὶ τῶν θαλασσῶν καὶ νὰ προτείνῃ γενικωτέρας λύσεις. Ἡ διάσκεψις ἐξειλήχθη εἰς πολιτικὸν στίβον καὶ ὠμίλησαν πρωθυπουργοὶ διαφόρων κρατῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἄνω τῶν 100 ἀντιπροσωπεύθησαν ἐπισήμως. Δὲν μετέσχον μόνον οἱ Σοβιετικοὶ καὶ οἱ Ἀνατολικοὶ. Οἱ Κινέζοι μετέσχον. Δὲν γνωρίζω ἂν ἡ Ἑλλάς ἀντιπροσωπεύθη εἰς τὴν διάσκεψιν αὐτήν, οὔτε συνήντησα ἑλληνικὸν ὄνομα εἰς ὅσα ἐδιάβασα σχετικῶς μὲ τοὺς ὁμιλητάς. Προχθὲς ἀκόμη ὠμίλησεν ἡ Ἰντίρα Γκάντι, διαδεχθεῖσα τὸν Σουηδὸν πρωθυπουργόν, τὸν Ἑλβετὸν ὑπουργόν, τὸν Γάλλον ὑπουργόν τοῦ Περιβάλλοντος καὶ ἄλλους.

Παραλλήλως, πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν συνῆλθεν εἰς Saint - Gall τῆς Ἑλβετίας συνέδριον τετρακοσίων διευθυντῶν ἐπιχειρήσεων, ἔχον μὲν κύριον σκοπὸν τὴν ἀναζητήσιν καλυτέρων τρόπων ἐνισχύσεως τῆς ἀποδοτικότητος τῶν ἐπιχειρήσεων (Management), κατ' οὐσίαν ὅμως καταλήξαν εἰς τὸ νὰ λάβῃ θέσιν ἔναντι τοῦ προβλήματος πὸ ἀνεκίνησαν οἱ ἐρευνηταὶ τοῦ M.I.T.

Οὗτοι ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις δὲν πρέπει νὰ εἶναι πλέον ὁ κύριος στόχος τῶν κοινωνιῶν, διότι μετὰ ἕνα περίπου αἰῶνα — ἄλλοι λέγουν μετὰ 30 ἔτη — ἡ ἀνάπτυξις αὐτή, ἐξαντλοῦσα ὅλα τὰ ἀποθέματα τῆς φύσεως καὶ τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ συναρτωμένη μὲ τὴν ἀλλόφρονα αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς, ἰδίως εἰς τὰς ὑποανάπτκτους — ἅς εἴπωμεν καὶ ἡμιβαρβάρους — περιοχάς, θὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἐξαφάνισιν κάθε ἔχρους πολιτισμοῦ. Διότι ἡ πρόβλεψις εἶναι ὅτι δὲν ἡμποροῦν νὰ ἐπέλθουν αἱ καταστροφαί, οἱ πόλεμοι, αἱ θεομηνίαι καὶ αἱ ἐπιδημίαι εἰς τὰς ὁποίας ἐστήριζε τὰς ἐλπίδας του διὰ τὴν ἀναστολὴν τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς ὁ Malthus. Οὔτε νὰ ἐπιτύχῃ ἡ προσπάθεια τῆς ἀποχῆς τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὸν πολλαπλασιασμόν.

Καὶ ἔτσι ἡ συζήτησις εἰς τὸ Saint - Gall ἤρχισε μὲ τὴν ἀνάλυσιν τῆς θεωρίας τοῦ Approach System ἀπὸ τὸν καθηγητὴν τοῦ Berkley κ. Erich Jantsch, θεωρίας πὸ στηρίζεται εἰς τὴν ἀνάγκην διὰ τὴν σύγχρονον ἔννοιαν τοῦ management τῆς ἐπιχειρήσεως, νὰ δημιουργῇ αὕτη στενὸν σύνδεσμον ὅχι μόνον μὲ τὰς ὁμοειδεῖς ἐπιχειρήσεις ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον, φυσικόν, πολιτικόν, πολιτιστικὸν κλπ. Χρειαζέται δηλαδὴ ἡ ἐπιχείρησις νὰ σκέπτεται συνολικά, δηλαδὴ ὡς μ ὀ ρ ι ο ν τ ῆ ς κ ο ι ν ω ν ι κ ῆ ς ζ ω ῆ ς καὶ μὲ γνώμονα τὸ

κοινόν συμφέρον, πράγμα δυσκολοσυμβίβαστον με την έννοιαν τῆς ἐλευθέρου οἰκονομίας. Ὁ Γερμανοαμερικανός, δηλαδή, καθηγητὴς προχωρεῖ πέραν τῆς ἐσωτερικῆς, τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ὑφῆς τῆς ἐπιχειρήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπὸ ἐτῶν ὑποστηρίζω ὅτι πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ ὁ χαρακτήρ τῆς «κοινότητος», ἀπομακρυνόμενος — διότι τοῦτο κατέρρευσε ἀπὸ τὰ πράγματα—ἀπὸ τὸ θεμέλιον τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας. Ζητεῖ τὴν «κοινότητα» τῆς ἐπιχειρήσεως μετὰ τὴν κοινωνίαν ὁλόκληρον.

Εἶχα πέρυσιν ὑποστηρίξει ὅτι ἡ προστασία τοῦ περιβάλλοντος πίπτει ὡς βάρος εἰς τὸν ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως αὐτοῦ ὠφελούμενον καὶ ὄχι εἰς τοὺς τρίτους. Δηλαδή, π. χ., ἀπὸ τὴν ἐπιχειρήσιν ποὺ μολύνει τὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ ἢ τῆς θαλάσσης, πρέπει νὰ ἀναληφθοῦν διὰ δορυφόρων ἐργοστασίων ἢ ἀποστολῆ καὶ τὸ βάρος τοῦ καθαρισμοῦ καὶ τῆς ἐξυγιάνσεως αὐτῶν. Καὶ ἡ ἄποψις αὕτη μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς δημιουργίας καὶ ἐνὸς διεθνoῦς κεφαλαίου προστασίας τοῦ περιβάλλοντος εἰς τὸ ὁποῖον, ἀνεξαρτήτως τῆς εὐχῆς τοῦ Γεν. Γραμματέως τοῦ ΟΗΕ, νὰ διατεθῇ ἐν τμήμα τῶν δαπανῶν ἐξοπλισμοῦ, — αἱ Ἑνωμένα Πολιτεῖαι προσεφέρθησαν νὰ εἰσφέρουν τὰ 40 % — ἐπεκράτησε μὲν κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν Στοκχόλμην, οἱ Κινέζοι ὅμως ἐπωφελήθησαν διὰ νὰ κάμουν τὴν προπαγάνδαν των καὶ νὰ καταγγείλουν τὴν «οἰκοκτονίαν» εἰς τὸ Βιετνάμ ὡς ἐὰν αὕτη ἦτο μονόπλευρος καὶ νὰ ζητήσουν ὅπως τὰ κεφάλαια τοῦ Ὄργανισμοῦ καταβληθοῦν μόνον ἀπὸ τὰ πλούσια κράτη καὶ νὰ τὰ διαχειρίζονται μόνον τὰ πτωχά !

Ἐγινε ἐπίσης κατ' ἀρχὴν δεκτὴ ἡ ἰδία ἀρχὴ εἰς τὸ Saint - Gall. Ὁ κ. Jantsch ἔφερε ἓνα τρομερὸν παράδειγμα, τὸ ὁποῖον δὲν γνωρίζω ἂν δὲν εἶχε καὶ ἄλλας, ψυχολογικὰς, ἐπιπτώσεις. Εἶπε ὅτι ὅποιος περνᾷ τὴν μεγάλην γέφυραν τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου πρὸς τὸ Oakland Bay, πηγαίνοντας εἰς τὸ Berkley, βλέπει μιὰ πελώρια ρεκλάμα ἐνὸς οἴκου χρωμάτων. Ἐνα μεγάλο δοχεῖον στάζει κόκκινον χρῶμα ποὺ κατακλύζει ὅλην τὴν σφαιρᾶν τῆς γῆς καὶ χύνεται εἰς τὸν Νότιον Πόλον, χωρὶς νὰ ἀφήνῃ τίποτε ἀκάλυπτον. Καὶ τὸ συμπέρασμά του ἦτο τὸ ἴδιον περίπου μετὰ τῶν ἐρευνητῶν τοῦ Μ.Ι.Τ. : «Σταμάτημα εἰς τὴν ἀλόγιστον ἐπιδίωξιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως χάριν τοῦ ἀτομικοῦ κέρδους καὶ ἔνταξις τῶν ἐπιχειρήσεων εἰς ἓν γενικὸν σχέδιον συνεργασίας καὶ κατευθυνομένης ἀναπτύξεως μετὰ βᾶσιν καὶ στόχον τὸ γενικὸν συμφέρον» ! Ἐπάνω εἰς αὐτὴν τὴν βᾶσιν ἠμποροῦν νὰ οἰκοδομηθοῦν διάφοροι θετικαὶ ὑποδείξεις. Ὁ Manshold, π. χ., ἐπρότεινε ὡς ἐναλλακτικὴν λύσιν τὴν καλύτερευσιν τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων χωρὶς τὴν πολυτέλειαν ποὺ δημιουργεῖ ἀφ' ἑαυτῆς ἢ ἀλλόφρων ἀνάπτυξις τῆς οἰκονομίας. Τοῦτο ὅμως εἶναι ἄλλη ἱστορία ! Φυσικὰ οἱ managers εἶπαν «εὐγε, εὐχαριστοῦμεν, ἀλλὰ ἡμᾶς μᾶς ἐνδιαφέρει τὸ κέρδος καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἰδικῆς μας καθενὸς ἐπιχειρήσεως. Καὶ ὄχι τὸ μέλλον τοῦ κόσμου» !

Καὶ τὸ συμπέρασμα ; Τὸ εἶπον καὶ πέρουσιν.

“Ὅταν ὁ πολιτισμὸς φθάνῃ εἰς αὐτὴν τὴν μορφὴν ἐγωισμοῦ, εἶναι ἀφελὲς νὰ νομίζωμεν ὅτι μὲ μέτρα κρατικά, ὅσονδήποτε σκληρὰ ἢ ἰσχυρὰ καὶ ἂν νομίζωμεν ἢ νομίζουν τὰ ἴδια τὰ οἰαδήποτε καθεστῶτα ὅτι εἶναι, ἡμπορεῖ κάτι νὰ γίνῃ. Τίποτε δὲν γίνεται ! Καλπάζομεν πρὸς τὸ χάος.

Καὶ ἡμεῖς μὲν, εὐρισκόμενοι εἰς τὴν ὀπισθοφυλακὴν τῆς προόδου, δὲν ἔχομεν ἄμεσα προβλήματα. Ὁρισμένα τοῦναντίον προβλήματά μας ἔχουν λυθῆ κατ’ ἀντίστροφον τρόπον. Ἔχομεν δραματικὴν καὶ ἐθνικῶς ἐπικίνδυνον πτώσιν τῶν γεννήσεων.

Ἄλλ’ εἶναι ἀφελὲς νὰ νομίζωμεν ὅτι δὲν ἀνήκομεν εἰς τὸν κόσμον ποὺ ἀπειλεῖται.

Καὶ σοβαρῶς.

Μία μόνον εἶναι ἡ ἐσχάτη ἐλπίς. Τὸ ξύπνημα τῆς κοινωνικῆς συνειδήσεως. Καὶ ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἀνάγκης τῶν θυσιῶν ἀπὸ ὅλους μας. Καὶ ὅχι μόνον ἀπὸ τοὺς διπλανούς μας. Θὰ σᾶς ἀναφέρω ἓνα παράδειγμα. Διὰ λόγους τοὺς ὁποίους ἀγνοῶ, ἀλλὰ προφανῶς ἔχοντας σχέσιν μὲ ὅσα εἶπον παραπάνω, τὴν προσπάθειαν δηλαδὴ ἐπιρρίψεως εἰς τὸν διπλανὸν τοῦ βάρους τῆς θυσίας, τὸ ἐπιτρέπτον ὄριον ὕψους τῶν οἰκοδομῶν, εἰς τὴν Βάρκιζαν, ὅπου ἔχω τὴν θερινὴν μου κατοικίαν, ἤλλαξε τρεῖς κατὰ τὴν τελευταίαν διετίαν !

Ἐπιτρέψατέ μου νὰ τελειώσω τὴν σύντομον αὐτὴν, συμπληρωματικὴν τῆς περυσινῆς, ἀνακοίνωσιν, μὲ τὸν ἀφορισμὸν τῆς Φαίδρας ποὺ εἶπα καὶ πέρουσιν διὰ νὰ ἐπισημάνω τὴν ἀδυναμίαν μας νὰ συλλάβωμεν ὡς κοινωνικὸν σύνολον, ὅχι μόνον ἡμεῖς, ἀλλ’ ὁ κόσμος ὅλος μὲ τὴν μανίαν τῆς καθημερινῆς ὑλιστικῆς του καλοπεράσεως, τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου.

« Τὰ χρηστά ἐπιστάμεθα καὶ γινώσκομεν, οὐκ ἐκπονοῦμεν δὲ »

Καὶ τοῦ Μενάνδρου :

« Ἄπαντες ἔσμεν εἰς τὸ νουθετεῖν σοφοί ».

R É S U M É

Cette brève communication est supplémentaire de la communication faite par l'auteur en 1971 sur «l'homme et l'environnement». Elle se réfère à la Conférence de Stockholm convoquée par les Nations Unies en Juin 1972 et à la Conférence sur le Management.